

מפעל דף היומי בעיון

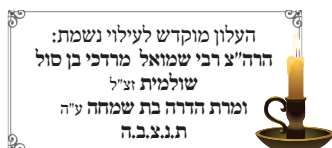
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרוייקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

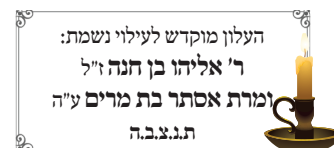
יום ג' י' ניסן - יום ג' חוה"מ פסח י"ז ניסן תשפ"א

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמוחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת שקלים ב' - ט'

שבוע פרשת צו

העלון מוקדש לעילוי נשמות:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

[ע' להלן ה"ג שאז היו יושבים במדינה לזרו את מי שלא תרם לתרום],
ובעשרים וחמשה יושבין במקדש [כדי למשכן מי שעדיין לא הביא]
- משום שולחנות קדמינן וקרנינן [וע' בתפארת ישראל שכתב טעם
אחר, דזמן ל' יום שהעניינים יחפשו מעות. וע' במלאכת שלמה על המשניות
ובמשנת אליהו על הירושלמי בשם פסיקתא].

בפירוש תלמיד הרשב"ש כתב, שב"ד שבכל עיר ועיר
מכריזין לבני עירם ולכפרים שסביבותיהן, והעיר בשקל
הקודש [להגדיר "שליט"א, פ"א ציון ההלכה ס"ק קכ"א], שבפירוש
רבנו משולם נראה שמפרש שב"ד שבירושלים היו שולחין
השלוחין לכל ארץ ישראל [א"ה. ולכאורה כן משמע בקרבן העדה
במשנה שכתב שבי"ד שולחים בכל ערי ישראל]. עוד הביא בשקל
הקודש [שם ס"ק קכ"ה] בשם המחזיק ברכה [או"ח סי' קמ"ו] בשם
תוס' רבנו יהודה, שאפשר שקריאת פרשת שקלים הוא מן
התורה כדי לזרו העם להביא שקליהם.

ומבואר בירושלמי, שבשנה מעוברת משמיעים על
השקלים באדר השני, כיון שאם ישמיעו באדר הראשון
יסברו אז שיש להם עוד זמן רב וימנעו מלתרום עד החג [וכן
מצינו בכמה מקומות שהקפידו חכמים שלא להקדים ולא לאחר מחמת טעם
זה. תקלין חתין]. וכתב בפירוש רבינו משולם, שאף אם הכריזו
באדר הראשון ונתעברה השנה אח"כ צריכין לחזור ולהכריז
באדר שני.

מתי היו מכריזים לבני בבל ובני חו"ל

בירושלמי אמר חזקיה, שלבני בבל מכריזין בתחלת החורף
כדי שיספיקו להביא השקלים לירושלים עד ר"ח ניסן, ומה

דף ב'

מתני' באחד באדר משמיעין על השקלים ... תמן תנינן אין
בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות
לאביונים ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אף שימוע שקלים
וכלאים ביניהם ... רבי חזקיה שאל מעתה בני בבל משמיעין
על השקלים מראשו של (חודש) חורף לא כדי שיביאו ישראל
שקליהן בעונתן ...

טעם ההכרזה בא' באדר על השקלים, ופרטי הדין בזה
מבואר במגילה [כ"ט ב'], שממה שנאמר [במדבר כח יד] "עולת
חדש בחדשו" יש לדרוש חדש והבא קרבן מתרומה חדשה.
ובירושלמי כאן נתפרשה דרשה זו, ש"חדשי" היינו ר"ח ניסן,
ממה שבפסוק [שמות יב ב] "ראשון הוא לכם לחדשי השנה"
פירוש "חדשי" הוא ר"ח ניסן. עוד בירושלמי, אמר רבי
שמואל בר רב יצחק, תרומת הלשכה כתחילתה דכתיב [שמות
מ יז] "ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם
המשכן", ותני עלה, ביום שהוקם המשכן בו ביום נתרמה
התרומה.

וכיון שבר"ח ניסן צריכה להיות כבר תרומה חדשה בלשכה,
לכן משמיעין כבר מר"ח אדר. ואיתא במגילה שם, שמה
שצריך להקדים חדש קודם הוא כמו שמצינו של' יום קודם
הפסח דורשים בהלכות הפסח, ואפילו לרבן שמעון בן
גמליאל שסובר שדורשים בהלכות הפסח רק שבועיים קודם
לכן, כיון דאמר מר בחמשה עשר בו שולחנות יושבין במדינה

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד
זה הוא נשלח במייל לרבבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבבות רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים
את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה
הבדוקה והמועטה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של 1,000\$ תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורם וזכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון!
או פירסום של ספרים, עמוד שלם 1,000\$ וחצי עמוד 500\$, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה.
לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

שמוציאים מהלשכה את השקלים בג' פרקים - בפרוס הפסח בפרוס העצרת בפרוס החג, הוא כדי לפרסם הדבר, שאז הם הזמנים שכל ישראל עולים לרגל וידעו כולם שיש לכל אחד מישראל חלק בכל קרבנות צבור שמקריבים בכל יום [עפ"י התקלין חדתין כאן ומאירי]. וכתב התקלין חדתין, שאף שבירושלמי הוא לשון בעיא, כן הוא דרך הירושלמי ששואל החכם את חבריו החכמים בלשון בעיא את מה שברור בעיניו, לידע אם הוא נכון גם בעיני חבריו].

ולשון הרמב"ם [פ"א ה"ט]: באחד באדר משמיעין על השקלים כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד ליתן, בחמשה עשר בו ישבו השולחנים בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת כל מי שיתן להם יקבלו ממנו. עכ"ל. משמע מלשוננו, שבאחד באדר עדיין לא היו מתחילים לקבל מהם השקלים אלא רק בט"ו, ומשמיעין באחד כדי שיכינו השקלים את טו ואז נותנים אותם לשולחנים היושבים בכל מדינה. והעיר בשקל הקודש [ציון ההלכה ס"ק קכ"ו], שבתוס' [קדושין נ"ד א'] ובריטב"א [מגילה כ"ט א'] משמע שהיו מקבלים מהם כבר בר"ח אדר, וכן הוא בתנחומא [ריש תשא] שהיו מתחילים לגבות מר"ח אדר, עיי"ש.

דף ג'

... ויוצאין אף על הכלאים לא כבר יצאו מאדר תיפתר שהיתה השנה אפילה ואין הצמחין ניכרין ... מתני' אמר ר' יהודה בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפנייהן משרבו עוברי עבירה היו משליכין לדרכים התקינו שיהו מפקירין את כל השדה ...

מתי היו יוצאים על הכלאים ופרטי הדין בזה

משמעות הירושלמי, שהתירושן שהיתה השנה אפילה היינו שכל הזרעים היו כן. וכן פירש בתקלין חדתין.

ובבבלי מו"ק [ו' א'] ג"כ הקשו קושיא זו, ותיירצו - חד אמר כאן בבכיר, כאן באפיל [דהיינו שתלוי בסוגי הזרעים, ובדומה לתירושן הירושלמי כאן]. וחד אמר: כאן בזרעים, כאן בירקות [על הזרעים בט"ו באדר שהם מקדימים, ועל הירקות בחוה"מ פסח].

עוד איתא בגמ' שם, אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, לא שנו אלא שאין ניצן ניכר [שאז אין יוצאים עליהם קודם ט"ו אדר], אבל ניצן ניכר יוצאין עליהן [אף קודם].

א ועי' בתקלין חדתין להלן פ"ג ה"ב (דף ח' ב') שכתב שלשיטת רוב הראשונים והגר"א זה לא כסתימת המשניות דלהלן, ונביא דבריו בהרחבה להלן דף ח'.

ולפי פירוש הקרבן העדה כאן נראה, שלמסקנת הירושלמי באמת לכולם היו משמיעים באדר, ומהרחוקים במקצת היו מביאים בעצרת, והרחוק ביותר בחג. ולפי דבריו למעשה היו תורמים בשביל כולם בניסן כי תורמים על כי תורמים על העתיד להיגבות, דהיינו שתרמו עכשיו כעין הלוואה על חשבון שקלי הרחוקים שיגיעו אח"כ.

ולהבנת העניין היטב יש לעיין בזה במה שכתבנו להלן דף ח' עיי"ש.

וברמב"ם [פרק ב' מכלאים הלכה י"ז] כתב: וחוזרין שלוחי בית דין בחולו של מועד הפסח לראות האפיל שיצא [וכהתירושן הראשון בבבלי], וכלאים שהנצו אין ממתנים להן אלא יוצאין עליהן מיד ומפקירין את כל השדה אם יש בה אחד מעשרים וארבעה. עכ"ל.

ו**כתב הרדב"ז**, שהטעם שהרמב"ם לא פסק כהתירושן השני שיש הבדל בין ירקות לזרעים, משום שיש כמה ירקות שקודמים לזרעים.

ו**כתב בדרך אמונה** [ס"ק ע"ח ע"ט], נראה דאין מפקירין כל השדה עד שיודיעו לבעה"ב מקודם שעליו לעקור ואם אין רוצה לעקור אז מפקירין וכו"ל. וכל השדה יתכן שבמקום שמפסיק גדר כבר נקראת שדה אחרת ואין מפקירין אותה.

מתני' בחמשה עשר בו שולחנות היו יושבין במדינה בכ"ה בו ישבו במקדש משישבו במקדש, התחילו למשכן ...

שהיו ממשכנים על השקלים

כתב בפירוש רבינו משולם, שמה שהיו יושבין בכ"ה באדר הוא כדי שיוכלו להכין כבשים ולבקרם ד' ימים קודם שחיטה כדין פסח שצריך ביקור ד' ימים קודם ובר"ח ניסן קונים אותם ומחללין אותן על מעות הלשכה [ועי' בטורי אבן מגילה כ"ט ב' ושקל הקודש בביאור ההלכה פ"א ה"ט ד"ה בחמשה].

כתב הרמב"ם [פ"א ה"ט], שאחר שהתחילו למשכן לוקחין עבוטו בעל כרחו ואפילו כסותו.

ו**כתב בשקל הקדש** [ס"ק ס"ה], שבדברי הרמב"ם בפה"מ וכן בדברי המאירי משמע, שמה שישבו "במקדש" היינו בירושלים, וכ"כ בפירוש תלמיד הרשב"ש, אמנם הרא"ש והרע"ב סוברים שבאדר באדר ישבו בירושלים, ולפי דבריהם מפרשים כאן דבמקדש ממש היו יושבין כדי לזרום שימהרו להביא.

עוד כתב [ס"ק ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט], שלדעת הריטב"א [מגילה כ"ח ב'] בשם הרמב"ן השלחנים לא היו גובים אלא מחליפים המטבעות, והגזברים היו גובים. ולפי שאותן שלא צרפו שקליהן עדיין מועטין כבר לא הוצרכו לישב בכל ירושלים אלא במקדש בלבד. א"נ להודיע שמכאן ואילך ממשכנן על מי שלא הביא שקלו. וכתב המנחת חינוך [מצוה ק"ה ס"ק ו'], שמדין הכפיה שמכין אותו עד שתצא נפשו אם אין רוצה ליתן, ויורדין לנכסיו וגובין מהן מדין כפיה. מיהו אם מת אין נותנין כלל עבורו, אבל אם חי ואינו כאן אפשר שגובין מנכסיו. ומ"מ מבואר בראב"ד [תו"כ אמור פרשה ז'] אין הקרבן קרב עד שיאמר רוצה אני וכופין אותו שיאמר רוצה אני [ועי"ש בר"ש משנץ שנראה שמסתפק בזה]. וכתב הרש"ס בשם הראב"ד, דוקא על תקלין חדתין אבל על תקלין עתיקין אין ממשכנן. וכתב התו"ט, שמותר ליכנס לביתו ליטול משכנו, ואין כאן משום בחוץ תעמוד כיון שמצות גבוה עליו. וכתב הקרית ספר, שגם אין מחזירין את העבוט כדרך שמחזירין בהדיוט דבהקדש א"צ להחזיר.

... את מי ממשכנן לזים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים ... אין ממשכנן את הכהנים מפני דרכי שלום אמר ר' יהודה העיד בן בוכרי ביבנה כל כהן ששוקל אינו חוטא אמר לו רבן יוחנן בן זכאי לא כי אלא כל כהן שאינו שוקל חוטא אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן [ויקרא וטז] וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו (הם) היאך נאכלין ... אין ממשכנן את הכהנים מפני דרך הכבוד ...

דין הכהנים במחצית השקל

פירש התקלין חדתין, ד"דרך הכבוד" היינו שחולקים להם כבוד לכהנים יותר מישראלים אי משום וקדשתו אי משום שעבודת הקרבנות עליהם, ולכן אין ממשכנים אותם. אבל לא משום דרכי שלום, שהרי דרכי שלום מצינו אף בישראל ואפילו בגוי [גיטין ס"א].

וכל זה הוא אף אם הכהנים חייבים במחצית השקל, שאף שמבקשים מהם לתת מ"מ אין ממשכנים אותם, אמנם לדעת בן בוכרי במשנה מבואר שאינם חייבים במחצית השקל, וכהנהגות שדרשו "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" [ויקרא וטז], והואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלהם, היאך נאכלין. ובירושלמי להלן איתא תשובה למה בכל זאת הכהנים חייבים במחצית השקל, שכמו שחטאת יחיד מתה ואין חטאת ציבור מתה, כך גם מנחת היחיד [כהן] קריבה כליל, ואין מנחת הציבור קריבה כליל. אמנם בקרבן העדה על המשנה פירש לדעת רי"ז במשנה, דבאמת לוקחים בשביל העומר ושתי הלחם משקלי ישראל. וברש"י בערכין [ד' א'] כתב, שטעמו של ריב"ז הוא משום שהולכין אחר הרוב והרוב אינם כהנים.

ופסק הרמב"ם [פ"א ה"ז] שגם הכהנים חייבים ליתן מחצית השקל, ומ"מ פסק [שם ה"י] שאין ממשכנים אותם. והעיר בשקל הקודש [ציון ההלכה ס"ק מ"ג], שבפיה"מ לרמב"ם באבות [פ"ד סוף מ"ה] משמע שפסק כבן בוכרי דכהנים פטורין, וכן משמע קצת בפיה"מ כאן, אבל בהלכה כאן חזר מזה. ועי' בביאור ההלכה [ד"ה כהנים] באריכות.

דין לויים במחצית השקל

בדין לויים מבואר בירושלמי, שאף שכתוב "כל העובר על הפקודים" [והלויים לא התפקדו יחד עם ישראל מן עשרים אלא מן חדש ומעלה], הכונה "כל העובר" בים סוף, ו"על הפקודים" היינו עם הפקודים. ובשיטמ"ק במנחות [כ"א ב'] כתב, "כל העובר על הפקודים" היינו בין שנפקד עם ישראל ובין בפני עצמו כמו הלויים. וכתב התוי"ט, שגם הכהנים נפקדו בפני עצמם, וכדכתיב "אלה שמות בני אהרן וגו'".

אבל לא נשים ועבדים וקטנים וכל קטן שהתחיל אביו לשקול על ידו שוב אינו פוסק ... הא לתבוע תובעין הדא דתימר בשהביא שתי שערות אבל אם לא הביא שתי שערות לא בדא ולמשכן אין ממשכנן ...

מאיזה גיל מחוייבים ליתן מחצית השקל

ברמב"ם בפיה"מ ובקרבן העדה [בגירסא ראשונה] גרסו "ולמשכן אין ממשכנן עד שיביא ב' שערות", ולפ"ז מתבאר שאין הבדל בין "תובעין" ל"ממשכנן", שלפני שהביא ב' שערות אין תובעין אותו כלל, ואחר שהביא ב' שערות אף ממשכנים. אמנם הגר"א והתקלין חדתין והקרבן העדה בגירסא שניה כתבו, שהגירסא הנכונה היא "אין ממשכנן אף על פי שהביא ב' שערות", ולפ"ז מתבאר ששלש חילוקים בדבר, א. קטן שלא הביא ב' שערות אין תובעין אותו. ב. הביא ב' שערות תובעין אותו כיון שנעשה בר חיובא מדרבנן, אבל אין ממשכנן כי עדיין אינו חייב מדאורייתא. ג. נעשה בן עשרים דאז נעשה בר חיובא מדאורייתא דכתיב "מבן עשרים שנה" אף ממשכנן אותו. וכן נראה בפירושו הריבב"ן.

וברמב"ם [פ"א ה"ז] כתב : הכל חייבין ליתן מחצית השקל ... אבל לא נשים ולא עבדים ולא קטנים. עכ"ל. וכתב בשקל הקדש [ס"ק מ"ח] בשם המנחת חינוך [מצוה ק"ה], דמשמע ברמב"ם שמבן י"ג חייב כמו כל המצות, ודוקא קטנים פטורים. וכתב הרש"ם, דהא דכתיב "מבן עשרים ומעלה" הוא דוקא לתרומת אדנים, אבל לקרבנות כל בן י"ג חייב. וכן דעת הרמב"ן [פ' תישא] וכן נראה דעת המאירי כאן. והיינו כגירסת הרמב"ם בפיה"מ הנ"ל. אמנם דעת רש"י [במנחות מ"ז ב'] והרא"ש והרע"ב ורבנו משולם ותלמיד הרשב"ש [כאן] והחינוך [מצוה ק"ה] והרוקח [סי' רל"ג] כגירסת הגר"א הנ"ל שאינו חייב עד שיהיה בן עשרים [וע"ע בזה בשקל הקדש ס"ק מ"ט נ"ה].

מנהג נתינת מחצית השקל בזה"ז לפני פורים זכר למחצית השקל

ברמ"א [או"ח סי' תרצ"ד סעיף א'] הביא, שיש אומרים שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, ואין חייב ליתנו רק מי שהוא מבן עשרים ולמעלה. והביאו המג"א [ס"ק ג'] והמשנ"ב [ס"ק ה'] שם בשם התיו"ט, שהפוסקים חולקים וסוברים דמבן י"ג ולמעלה שהוא בכלל איש חייב במחצית השקל, ואלה רבה כתב, דכל זה רק מדינא, אבל המנהג הוא ליתן אפילו בעד בניו הקטנים ואשה מעוברת בעד ולדה.

מתני' אף על פי שאמרו אין ממשכנן נשים ועבדים וקטנים אבל אם שקלו מקבלין מידן.

קטן שנתן מחצית השקל, ודין המסירה לציבור יפה וכן פסק הרמב"ם [פ"א ה"ז]. וכתבו הרא"ש והרע"ב ותלמיד הרשב"ש, שבאופן ששקלו צריך שימסרו לציבור יפה יפה [וציין בשקל הקדש פ"א צה"ל ס"ק ע"ט, שבשער המלך פ"ד ה"ו כתב שמדברי הרמב"ם נראה שאין צריך למסור יפה יפה, וצ"ע]. וכתבו התוס' ביומא [ל"ה ב'], שאפילו להסוברים דחיישינן שמא לא ימסור יפה [עי' מל"מ הנ"ל], מ"מ כאן כיון שכל ישראל מביאין שקלים, הם גם מביאים מוסרים לציבור יפה יפה.

ולנו וגו'. עכ"ל. וכתב הכסף משנה, שהרמב"ם מפרש "הא בתחילה" היינו לכתחילה, אבל בדיעבד מקבלים, אא"כ הוא דבר המסויים.

דף ד'

ואלו שחייבין בקלבון לויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים אבל לא כהנים ונשים ועבדים וקטנים ...

דין ה'קלבון'

פירשו הקרבן העדה והתקלין חדותין, שלדעת ת"ק חיוב הקלבון הוא רק בנותן שני חצאין, כי חיוב הקלבון הוא מתקנת חז"ל מחמת שכשנותנים לחנוני ב' חצאים בעד שקל שלם, ולכן דוקא בנותן שני חצאין צריך ליתן קלבון, אבל אם אחד מביא מחצית השקל א"צ להוסיף קלבון, כי לא שייך כאן הטעם הנ"ל. אמנם לדעת ר"מ מבואר במשנה שחיוב הקלבון הוא אף ביחיד הנותן רק חצי שקל, ומבואר הטעם בירושלמי, שהקב"ה הראה למשה מטבע של אש ואמר לו "זה יתנו", ופירש הקרבן העדה, שכיון שהראה לו מטבע של אש מסתמא כולו היו עשוי כסף, ובמטבעות היוצאים יש תמיד תערובת סיגים, ולכן צריך להוסיף לכדי שיגיע שיעורו לכסף שהיה במטבע שהראה הקב"ה למשה. ולשיטתו מבואר שחיוב הקלבון הוא מדאורייתא.

וכן הרמב"ם [פ"ג ה"א] כתב : חציי השקלים הכל צריכין להן כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב, לפיכך כשהיה אדם הולך אצל השולחני ומצרף שקל בשני חצאין יתן לו תוספת על השקל, ואותה התוספת נקראת קלבון, לפיכך שנים שנתנו שקל על שניהם חייבין בקלבון. עכ"ל. וכדעת ת"ק לפי הפירוש הנ"ל.

וביאר שם בשקל הקודש [ס"ק א'], שהרמב"ם לשיטתו [בפ"א ה"ט] דהשלחנים הם היו הגזברים והם נטלו את השקלים מהצבור והביאוהו למקדש, ודרך השלחני דכשמביאין לו שקל לפרוט בשני חצאין הוא נותן לשלחני דבר מועט עבור טרחתו לפרוט, ואל"כ השלחני מוריד קצת מהמשקל ונוטל לעצמו בשביל שפורט, ונמצא מחצית השקל חסר ממשקלו, ולכן תקנו חז"ל שכל הנותן שקל בשביל שני אנשים צריך להוסיף מטבע קטנה עבור שפורטין לו, וזה נקרא 'קלבון', אמנם השלחנים לא נטלו הקלבון לעצמן אלא נותנין אותו ג"כ להקדש כדלקמן פ"ז כי הם היו שלוחי ההקדש לפרוט. וכל זה כשנותנין שקל שלם שאז שייך הטעם הנ"ל [כנ"ל]. אמנם דעת הרבה ראשונים [רש"י חולין כ"ה ב' ובבכורות נ"ו ב' בפי' ראשון ותוס' בכתובות צ"ט א' והרא"ש כאן בפירושו וכ"ד רבנו משולם ותלמיד רשב"ש ופסקי ר"ד חולין כ"ה ב' אבל דעת הרא"ש בפירושו ע"פ התוספתא כהרמב"ם, וכ"ה ברע"ב, ועי' רבנו גרשום במנחות ק"ח א' ובבכורות נ"ו ב'] שגם הנותן מחצית השקל חייב בקלבון, וטעם הקלבון הוא להכרע דשמא משקל מחצית השקל אינו מכויין ולכן נותנין עוד דבר מועט כדי שיהא ברור שנתנו לא פחות ממחצית השקל. וכתב המנחת חינוך [מצוה ק"ה] בשם החינוך, דאף אם

וביאר החזו"א [או"ח סי' קכ"ז ס"ק ל"ד, צוין בצה"ל שם ס"ק פ'], שאין הכונה שמזכה להצבור ע"י אחר בעודן חולין, אלא פירושו שבקרבנות צבור צריך שיהיה שעבוד ההקדש להקריבו מכח הצבור ולא מכח היחיד וכשמוסר לצבור, היינו ששעבוד ההקדש לעשות מצותן יהיה להצבור ולא להיחיד [וע"ש שהסביר זה באורך].

וכתב תלמיד הרשב"ש, קטנים אין מקבלין מהן אא"כ הגיעו לעונת הפעוטות דאז יכולין לתת מדרבנן. ואף על גב דדוקא מופלא הסמוך לאיש הוי הקדישו הקדש, מ"מ מכירתו הוי מכירה [וציין בצה"ל ס"ק מ"ט, שכן כתב בתוס' רעק"א בשם קצה"ח ותפא"י ומנ"ח מצוה ק"ה, וע"ש שתמה להסוברים דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא. ובתפא"י כ' דהוי הפקר ב"ד, וכ"כ בנתיבות סי' רל"ה סק"ג ע"ש ובשעה"מ פ"א ה"א כ' דמדאורייתא בטל ברוב וכבר תמה ע"ז במנ"ח ואבני מילואים. ועי' מל"מ פ"ז ממעילה ה"ו].

וכתבו תלמיד הרשב"ש ורבינו משולם, אשה מקבלין ממנה אפילו שלא מדעת בעלה, דקי"ל מקבלין מן הנשים דבר מועט אבל לא דבר מרובה, א"נ בפנויה או באלמנה, א"נ בשקימצה מעיסתה. וכתב תלמיד הרשב"ש, דעבד מיירי בשהקנה לו אחר מעות ע"מ שיתן אותו לשקל, דאל"ה אין לו מעות. וכתב המנ"ח [מצוה ק"ה] דחרש אם בודקין אותו מקבלין מידו אם מוסרו לצבור, אבל שוטה אין מקבלין ממנו.

... הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין מהן ואין מקבלין מידם קיני זבין וקיני זבות וקיני יולדות וחטאות ואשמות זה הכלל כל שנידב ונידב מקבלין מידו וכל שאין נידב ונידב אין מקבלין מידו. וכן מפורש על ידי עזרא שנאמר [עזרא ד ג] לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו ...

אם מקבלים כסף מנכרים לבניית ביהמ"ק

בירושלמי נחלקו ר' יוחנן ור"ל לגבי הדין שאין מקבלים מנכרים לבנין ביהמ"ק, שלר' יוחנן בתחילת בנין המקדש לא היו מקבלים מהם דבר מסוים משום שגנאי הוא לישראל שנכרי התנדב אותו דבר. ועוד, שהם מתפארים במתנה שנתנו, וגם לא דבר שאינו מסוים כגון מים ומלח, שאין ניכרים ונשארים לעולם, כי חששו שהם רוצים להרפות את עושי המלאכה [כלומר, אם יכנסו לתוך העוסקים בבנין המקדש, חששו שיוכלו יותר להפריע לבניה], ובסוף שהיו צריכים לחזק את בדק הבית, שלא שייך לומר שבאו לרפות את ידם, אלא באו לתת תרומה, היו מקבלים מהם רק דבר שאינו מסויים. ולדעת ר"ל, בין בתחילה ובין בסוף לא מקבלים מהם כלום [עפ"י תקלין חדותין וקרבן העדה].

ובערכין [ו' א'] איתא רק שיטת ר' יוחנן הנ"ל. ופירש"י "הא בתחילה הא בסוף" כהפירוש הנ"ל.

וברמב"ם [פ"ח ממתנ"ע ה"ח] כתב : עכו"ם שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו לכתחלה, ואם לקחו ממנו אין מחזירין לו, היה הדבר מסויים כגון קורה או אבן מחזירין לו כדי שלא יהא להן דבר מסויים במקדש שנאמר לא לכם

נתן פרוטות או כסף כמשקל חצי שקל צריך ליתן קלבון. **וברש"י** [בביצה ל"ט ב' (וכ"נ בפ"י ר"ח שם) ובבכורות נ"ו ב' בפ"י השני, וכ"ד רבנו משולם] פירש הטעם, משום שהגזברין צריכין כמה פעמים לפרוט חצאי השקלים למטבעות גדולות כי בזה נוח להם לקנות קרבנות הצבור וכדי שלא יפסיד ההקדש מה שנותנין לשולחני עבור הפירות חייבו חכמים לכל א' ליתן קלבון ואף על גב דכתיב "העשיר לא ירבה", בטל הוא בשקל.

ומבואר במשנה, שכששוקל בשביל אחר פטור מן הקלבון. וכן פסק הרמב"ם [שם ה"ג]: הנותן שקל עליו ועל העני או על שכיניו או על בן עירו, אם נתנו להם מתנה פטור מן הקלבון, שהרי נתן חצי שקל מתנה כדי להרבות בשקלים, ואם נתן להם החצי ששקל על ידם דרך הלואה עד שיחזירו לו כשתמצא ידם חייב בקלבון. עכ"ל. וכתב בשקל הקדש [ס"ק י"ג], שלפ"ד הרמב"ם מתבאר שטעם הפטור מקלבון באופן שנותן עבור חברו במתנה, שהרי הם עניים ואין להם נמצא שעשה צדקה ונתן להקדש שקל שאלמלי הוא לא היו נותנין ובשביל עצמו אין חייב כיון שנותן רק מחצית השקל, וכ"ש אם נותן כל השקל בשביל ב' עניים [עי' מאירי], אמנם לפי דברי הראשונים דכל הנותן מחצית השקל חייב בקלבון, אין פטור כאן אם נותן שקל בעבור עצמו ובעבור העני אינו פטור מקלבון על חלקו אלא רק על חלק העני, ורק בנותן לגמרי עבורם פטור מקלבון [כך צ"ל לדעת רש"י שכתב בביצה ל"ט א' ובבכורות נ"ו א' דגם הנותן בשביל שני בניו אין נפטר אלא מקלבון שני אבל קלבון א' צריך לתת וכ"ש כאן שנותן גם עבור עצמו, וגם לפ"מ דמשמע ברש"י חולין כ"ה ב' דהנותן בשביל ב' בניו פטור לגמרי כאן שנותן גם עבור עצמו בודאי חייב בקלבון א'. ועי' בתלמיד רשב"ש]. אמנם יש אומרים דגם לראשונים אלו כאן פטור מקלבון מתוך שפטור על העני פטור גם על של עצמו כיון שנותן שקל ביחד [כ"כ בפסקי הרי"ד]. וי"א שאפילו נותן שקל בשביל ב' עניים חייב קלבון א' דרך מקלבון שני פטרוהו [תלמיד רשב"ש, והוא דעת רש"י בביצה ובבכורות כנ"ל].

... האחין השותפין שחייבין בקלבון פטורין ממעשר בהמה וכשחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון ...

האופנים שאחים ושותפים חייבים או פטורים ממעשר בהמה וקלבון

מבואר בירושלמי, שמה ששנינו "שחייבים בקלבון ופטורים ממעשר בהמה" היינו באופן שחלקו את הירושה וחזרו ונשתתפו, שכיון שעכשיו הם שותפים הרי הם פטורים ממעשר בהמה שנאמר בו "לך" ולא שותפים. "וכשחייבין במעשר בהמה פטורין מן הקלבון" היינו כשלא חלקו והנכסים עדיין בתפוסת הבית ונחשב הדבר כאילו הוא עדיין של אביהם, ולכן חייבים הם במעשר בהמה כי אי"ז שותפות, ופטורים מן הקלבון כיון שנחשב הדבר שאביהם משלם עליהם את מחציות השקל ולכן פטור מן הקלבון כדין המשלם על חברו.

ולדעת ר' לעזר בירושלמי, מה ששנינו שבחלקו וחזרו ונשתתפו הרי הם כשותפים הוא דוקא כשחלקו גדיים כנגד תישים ותישים כנגד גדיים שאז אנו אומרים שכשחלקו בטלה תפוסת הבית מהם, כי כשחלקו גדיים לפי שומה כנגד התישים, בטלה שם ירושה וכאילו כל אחד קנה חלקו, וכשחזרו ונשתתפו הרי הם כשותפים, ופטורים מהמעשר. אך אם חלקו את הגדיים עצמם וכל אחד לקח חצי, וכן בתישים, וזהו משפט הירושה לכל אחד מהם, אנו אומרים שמה שכל אחד קיבל, זה חלקו המגיע לו כי יש ברידה, ועדיין שם יורשים עליהם, ולכן אם חזרו ונשתתפו חזר הכל להיות תפוסת הבית, ואין להם דין של שותפים. אמנם ר' יוחנן חולק וסובר שגם באופן שחלקו באותו מין עצמו נחשב הדבר לחלוקה ובטלה תפוסת הבית ואח"כ שמשותפים הרי הם כשותפים.

וברמב"ם [פ"ג ה"ד] כתב: האחין שעדיין לא חלקו מה שהניח להם אביהם, וכן השותפים שנתנו שקל על ידי שניהם פטורין מן הקלבון, במה דברים אמורים בשותפין שנשאו ונתנו במעות השותפות ונשתנה עין המעות, אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו וערבום ועדיין לא נשתנו המעות ולא הוציאום הרי אלו חייבין בקלבון. נשאו ונתנו ואחר זמן חלקו וחזרו ונשתתפו חייבין בקלבון עד שישאו ויתנו בשותפות זו האחרונה וישתנו המעות. עכ"ל. ומתבאר מדברי הרמב"ם, שגם בשותפין יש היכי תימצי שתיחשב ששותפתם נחשבת כ"תפוסת הבית" ופטורים מן הקלבון. והשיג ע"ז הראב"ד: א"א, לא מצאתי לזה שרש לא בגמרא ולא בתוספתא ולא בירושלמי, ואני אומר שהטעהו מה שראה במקצת ספרים האחין והשותפין והוא טעות סופרים ואינו כן אלא האחין השותפין. וכתב ע"ז הכסף משנה, שאין בזה השגה, שהרי בקצת ספרים כתוב כן, והמגדל עוז הביא כמה ראיות להחזיק דברי הרמב"ם עיי"ש.

הנכרי והכותי כו'. א"ר בא תיפתר כמ"ד כותי כנכרי דאתפלגון כותי כנכרי דברי רבי רשב"ג אומר כותי כישראל לכל דבר אמר ר' לעזר מתני' בנכרים הא בכותים לא ותני כן [ויקרא א ב] אדם לרבות את הגרים [ויקרא א ב] מכם להוציא את המומרים ...

אם מקבלים כסף מכותי וגר תושב לבניית ביהמ"ק
כתב בפירוש תלמיד הרשב"ש לגבי כותי, שמ"ד שאין מקבלים מכותי הוא אפילו למ"ד כותים גרי אמת הן אין מקבלין מידם, שהרי הפסוק [עזרא ד] "לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו" נאמר על הכותים, וכיון שמשיירי הלשכה היו נותנים לבדק הבית הרי זה כנתינה לבדק הבית. והוסיף בזה רבינו משולם, דהוה כמומרים שאין מקבלין מהן קרבנות. וכשיטה זו פסק המאירי. אמנם בפירוש הריבב"ן כתב, דלמ"ד גרי אמת הן מקבלין מהן. וכ"כ הרש"ם [ועי' שקל הקדש פ"א ס"ק נ' וצה"ל שם].

והביא השקל הקדש [שם] בשם המנחת חינוך [מצוה ק"ה], דגויים אפילו גר תושב אין מקבלין מהן. ורשע לע"ז או לחלל שבת אין כופין אותו, ואם נתן למוסרו לצבור אפשר דמקבלין ממנו. אבל ברבנו משולם מבואר שאין מקבלין ממנו. ודעת הרמב"ן [בהוספות על ספר המצות ל"ח] והביאו הרש"ס ועי' ראב"ד בתו"כ בחקתי ר"פ ערכין] שהמקבל שקלים מגוי עובר בל"ת שנא' ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלקיכם ונפסלין כל הקרבנות. וכתב המאירי, שהצדוקים דינם ככותים.

דף ה'

... בני העיר ששלחו את שקליהן ונגנבו או שאבדו אם נתרמה התרומה נשבעין לגיזברין ואם לאו נשבעין לבני העיר ובני העיר שוקלין תחתיהן נמצאו או שהחזירו הגנבים אלו ואלו שקלים ואין עולין להן לשנה הבאה ...

דין בני העיר ששלחו שקליהם ונאבדו

מבואר בירושלמי, שהמשנה שמחלקת בין נתרמה קודם שנגנבה [שאז פטורים בני העיר] לבין נתרמה אחר שנגנבה [שאז חייבים], סוברת ד"תורמים על הגבוי ועל העתיד ליגבות", ולכן אם נתרמה התרומה הרי שבני העיר נפטרו מחיובם והגזברים חייבים עליהם ולכן צריכים השלוחים להישבע לבני העיר. אבל למ"ד אין תורמין על הגבוי אפילו נתרמה התרומה קודם שנגנבה, שכיון שאין תורמים על הגבוי לא נחשב שנכנסו המעות כבר לרשות הגזבר אלא נמצאות ברשות בני העיר, והדין הוא שהשליחים נשבעים לבני העיר, והם צריכים לשקול שקליהם פעם נוספת.

כמו"כ מבואר בירושלמי, שאף שאין נשבעים על ההקדשות מ"מ כאן נשבעים כיון שתקנת חכמים היא שלא יצא הקדש בלא שבועה.

ונחלקו בירושלמי בהפריש שקלו ואבד, שלר' יוחנן אמר חייב באחריותו עד שימסרנו לגיזבר, ולרבי שמעון בן לקיש אמר הקדש ברשות הגבוה. וכתב תלמיד הרשב"ש, שהמקור לדברי ר' יוחנן הוא מדכתיב "והעמדנו עלינו מצות לתת שלישית השקל בשנה" ולשון 'עלינו' משמע דחייבין באחריותן [וע"ע רש"ס וערוך השולחן].

וברמב"ם [פ"ג ה"ח ט'] פסק כמש"כ במשנה וכמ"ד תורמים על הגבוי, ופסק כדברי ר' יוחנן הנ"ל.

מתני' הנותן שקלו לחבירו לשקול על ידו ושקלו על ידי עצמו אם נתרמה התרומה מעל, השוקל שקלו מן ההקדש ונתרמה התרומה וקרבה הבהמה מעל, ממעשר שני ודמי שביעית יאכל כנגדן.

דין השוקל על עצמו משקל של חבירו, והשוקל שקלו מדמי הקדש

מבואר במשנה, שראובן שנתן שקל לשמעון שישקול בשבילו והלך שמעון ושקל את השקל לעצמו הרי שמעל

כי גנב ונהנה מההקדש, אך זה דוקא אם נתרמה התרומה שבזה נחשב שנשתמשו בכסף שנתן לצורך עצמו. ואם היה בידו כסף הקדש [כסף שנועד לבדק הבית] וטעה וחשב שזה כסף חולין, ושקל מכסף זה מחצית השקל, אם נתרמה התרומה וקרבה הבהמה מעל. ומבואר בירושלמי שדעה זו ברישא שאי"צ שתקרבו הבהמה כדי שיתחייב מעילה, הרי זה כדעת ר"ש [להלן פרק ד משנה ט] אומרים חכמים שהסוחר המספק יין ושמן לגזבר אינו זוכה במעות עד שהמזבח מרצה, כלומר רק אחר שקרבו הנסכים על המזבח, שמה לא ישתמשו בהם נמצא שההקדש מפסיד. ור"ש אומר מיד היה מקבל מעותיו, הסוחר המספק היה זוכה במעות לפני שהקריבו את הנסכים, והכהנים זריזים הם ואין חשש שלא ישתמשו ביין והשמן, וגם לגבי מחצית השקל אין חשש.

וברמב"ם [פ"ג ה"א] כתב : הנותן מחצית השקל מן ההקדש ונתרמה התרומה ממנו, כשיסתפקו ממנה יתחייב במעילה ויצא ידי מחצית השקל. עכ"ל. והיינו שפסק דלא כר"ש, ולכן הוצרך להסביר שדוקא כשנסתפק חייב.

דף ו'

מתני' המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי בית שמאי אומרים מותרן נדבה ובית הלל אומרים מותרן חולין שאביא מהן שקלי שוין שהמותר חולין אלו לחטאתי שוין שהמותר נדבה שאביא מהן חטאתי שוין שהמותר חולין ...

המקדיש שקלים יותר ממה שמחוייב במתכון ובטעות

נחלקו בירושלמי באופן שהרים המעות ואמר 'אלו לשקלי', דלר' יוסי בשם ר' לעזר גם ב"ה מודים שבאופן כזה מותרן נדבה כיון שמחזיקם בידו ואין כאן מקום לטעות ובדאי התכון להקדישם, ולר' ביבי בשם ר' לעזר גם ב"ש מודים שבאופן כזה אין המעות קדושות, וביארו המאירי והרש"ס והתקלין חדתי, כיון שאין הוא יכול במתכון להוסיף על השקלים יותר מחיובו [וכדכתיב "העשיר לא ירבה"]. הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה דתנאו בטל. אמנם בדברי הרא"ש והרע"ב ורבינו משולם מבואר שגם בזה הטעם הוא משום הקדש בטעות שאינו הקדש.

ופסק הרמב"ם [פ"ג ה"ג] כרב ביבי, וביאר הכסף משנה שזה מחמת מה שמבואר בירושלמי שפשטות דברי ר"ש בהמשך המשנה מתאימים לדברי רב ביבי. ולשון הרמב"ם שם "אפילו ליקט מלא הכיס", והעיר בשקל הקדש [בצה"ל ס"ק קכ"ז] שמדברי הרמב"ם האלו משמע כהסוברים שאף אם יודע שריבה על השיעור שחייב בו לא הוי הקדש.

... אמר רבי שמעון מה בין שקלים לחטאת אלא של שקלים יש להן קיצבה ולחטאת אין לה קיצבה ר' יהודה אומר אף לשקלים אין להן קיצבה שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלין דרכונות חזרו לשקול סלעים חזרו לשקול טבעין ביקשו לשקול דינרין ולא קבלו מהן א"ר שמעון אף על פי

כן יד כולן שוה אבל חטאת זה מביא בסלע וזה מביא בשתיים וזה מביא בשלש ...

שיעור מחצית השקל ושיעור הפרוטה בזמננו

ברמב"ם פיה"מ כאן מתבאר, שהטעם שבתחילה כשעלו מן הגולה שקלו דרכונות וכו', הוא מחמת שצריך לתת מחצית השקל ממטבע שיוצא באותה שעה אם אותה מטבע גדולה מהשקל שהיה בזמנו של משה, אמנם לפחות משיעור חצי שקל שהיה בזמן משה אסור בכל אופן.

וכן כתב בהלכות [פ"א ה"ה ו'] : מחצית השקל זו מצותה שיתן מחצית מטבע של אותו הזמן אפילו היה אותו מטבע גדול משקל הקדש, ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל שהיה בימי משה רבינו שהוא משקלו מאה וששים שעורה. בזמן שהיה המטבע של אותו זמן דרכונות היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל שלו סלע, ובזמן שהיה המטבע סלעים היה נותן כל אחד במחצית השקל שלו חצי סלע שהוא שני דינרין, ובזמן שהיה המטבע חצי סלע היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל אותו חצי הסלע, ומעולם לא שקלו ישראל במחצית השקל פחות מחצי שקל של תורה. עכ"ל.

אמנם הראב"ד השיג עליו, וכתב שהסיבה שכשעלו מן הגולה שקלו דרכונות הוא מחמת שהיו מתי מעט והוצרכו לשקול תחלה דרכונות ועל זה הדרך הלכו בכל שקליהם, ולא יתכן שהיה להם מטבע של דרכונות כי הרי עולי הגולה היו עניים. והביא בשקל הקדש [בצה"ל ס"ק מ"ט], דדעת הרמב"ן [פ' תשא] ורבנו יונה [בפ' עה"ת שם] וריבב"ן ותלמיד רשב"ש ורא"ש כאן.

ושיעור שקל שהיה בזמנו של משה, מבואר ברמב"ם [שם ה"ב ג'], "שגרה" האמורה בתורה ["עשר ים גרה" השקל מחצית השקל תרום"ה לה" שמות ל' י"ג], היינו "מעה", ולאחר שהוסיפו על מדת השקל וקבעו שדינו כסלע שהיה בזמן חז"ל [עי' בכורות נ"ב], א"כ "גרה" [שהיא חלק עשרים מסלע] שוקלת שש עשרה שעורות [כן קבלו הגאונים משקלו, וכן כתב הר"ף. כסף משנה], ונאמר בתורה שמשקל שעשוי מעשרים גרה יש ליתן מחצית דהיינו [עשרה גרה], ולפי"ז משקל "מחצית השקל" הוא כסף במשקל מאה וששים שעורות.

ומכיון שסלע הוא ארבעה דינרין והדינר שש מעין, ומעה היא שני פונדיונין ופונדיון שני איסרין, ופרוטה אחת משמנה באיסר, נמצא משקל הפרוטה [שהיא שווית כסף לכל דינים שבתורה] משקל חצי שעורה.

וכ"כ השו"ע והרמ"א [חו"מ סי' פ"ח סעיף א', ובאה"ע סי' כ"ז סעיף י', וביו"ד סי' רצ"ד סעיף ו', ושם סי' ש"ה סעיף א', או"ח סי' של"ד סעיף ו'] ששיעור הפרוטה הוא משקל חצי שעורה. ועי' בדבריהם ובנו"כ שיעורי המטבעות ששיעורם בהם בארצות אשכנז וספרד.

וההוראה ממדן החזו"א זצ"ל והקה"י זצ"ל בספר שיעורים של תורה הוא לשער עפ"י מחיר כסף גולמי [המשתנה מפעם

לפעם] לפי שיעור כ' שעורות בגרם כסף והיינו מ' פרוטות [והוא בקירוב לשיעור הדרהם שקבע השו"ע]. והאריך בזה הגר"ח נאה ז"ל בספריו לברר שיעור השו"ע בצמצום. וע"ע בקונטרס השיעורים להחזו"א [או"ח סי' ל"ט], ובקובץ אגרות [ח"א סי' קצ"ד].

דף ז'

מתני' בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרוס הפסח בפרוס העצרת בפרוס החג ...

דין זה דרשו לעיל [פ"ב ה"ג] מהפסוק [נחמיה י'] "והעמדנו עלינו מצות לתת שלישית השקל בשנה", דהכונה לשלש ג"פ את תרומת השקלים. אמנם מבואר לעיל [פ"א ה"א, וכ"ה בפיה"מ להרמב"ם כאן] שהוא אסמכתא בעלמא, ועיקר הטעם כדי לעשות פרסום לדבר. וברא"ש והרע"ב כתבו שהטעם מפני שהרחוקין לא הביאו עדיין שקליהן בר"ח ניסן, ומה שקבעו זמנים אלו בשביל שעולי רגלים מגיעין אז ממקומות הרחוקין ומביאין השקלים ממי שלא הביאו עדיין.

והדבר תלוי בשיטות כיצד היתה נעשית תרומת הלשכה, ויתבאר בעזה"י להלן דף ח'.

דף ח'

מתני'. בשלש קופות של שלש סאין תורמין את הלשכה וכתוב עליהן אל"ף ב"ת גימ"ל, רבי ישמעאל אומר יונית כתוב עליהן אלפ"א בית"א גמ"א ...

האופן והסדר שבו נעשית תרומת הלשכה

ברמב"ם בפיה"מ כאן ביאר, שהיו שלש קופות גדולות שהיו מניחים בהם את השקלים שבאו עד ר"ח ניסן, וכל אחת מהקופות החזיקה ט' סאין [שיחדיו היו הם כ"ז סאין], ובכל רגל היו מביאים שלש קופות קטנות המחזיקות כל אחת ג' סאין מאותם שלש קופות הגדולות, ועל כל אחת משלש הקופות הקטנות היה רשום א' ב' ג', והיה תורם בקטנה שרשות עליה א' מהגדולה הראשונה, וכן הלאה [וא"כ בכל רגל נמצא שתרם ט' סאין ואחר שלשת הרגלים נתרוקנו רוב השקלים מהקופות], ומוציאן לחוץ כדי שלא יתערבו עם אלה שלא נתרמו עדיין, ומסתפק מהן עד שיכלו. וכן פסק בהלכות [פ"ז ה"ז].

ולפי דברי הרמב"ם מתבאר, שכל השקלים מכל העולם היו מגיעים עד ר"ח ניסן, וכמו שאמר ר' חזקיה בריש מכילתין [פ"א ה"א] שהיו מכריזים אצל בני חו"ל כבר מתחילת החורף כדי שיספיקו להביא את שקליהם עד ר"ח ניסן. ומה שתרמו את הלשכה ג' פעמים הוא כדי לפרסם הדבר כנ"ל.

אמנם במשנה ובגמ' ובירושלמי לא נזכר בשום מקום שהיו קופות גדולות, ומה נזכר בירושלמי "שלש קופות של שלש שלש סאין שהן תשעה סאין שהן עשרים ושבע סאין" הוא לגבי דין מפנין בשבת, וכתב התקלין חדתינ [במשנת אליהו]

הטעם שהיו מדברים עימו בשעה שהיה נכנס לתרום, ואם יש ברכה על תרומת הלשכה, ולמה היה נכנס רק אחד לתרום הלשכה

פירשו המאירי הקרבן העדה והתקלין חדתי, שהיו מדברים עימו כדי שלא יגנוב מהשקלים ויתנם לתוך פיו, ומקשה הירושלמי שהיה אפשר לחייבו למלאות פיו מים שאז לא יוכל לתת מעות לתוך פיו, ומתרץ שהיה צריך לברך על תרומת הלשכה.

וכ"כ הריבב"ן, וכתב שנוסח הברכה היא "אקב"ו להפריש תרומה" אמנם ברש"ס כתב הנוסח "להפריש תרומת שקלים"

אמנם בתלמיד רשב"ש וברבנו משולם וברש"ס בשם הראב"ד יש להם פירושים אחרים בירושלמי כאן, וכ"נ קצת ברוקח [סי' רל"ג], ולפ"ז אין מוזכר ברכה. וכתב בשקל הקדש [פ"ב בצה"ל ס"ק ק"ח], שכנראה שגם הרמב"ם לא פירש דברי הירושלמי שהוא לענין ברכה על תרומת הלשכה, ולכן השמיט דין זה שמברכין.

מבואר במשנה ובירושלמי, שרק אדם אחד היה נכנס לתרום את הלשכה. וכתב רבינו משולם, שהטעם בזה הוא כדי שלא תשלוט בו עין הרע ויכנס ברכה במעות שאין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין. ובשקל הקודש [פ"ב ס"ק ס' וצה"ל שם] הביא בזה עוד פירוש שהטעם לזה הוא כי גנאי הוא כאילו מחזיקין אותו לגנוב, אבל בחוץ אינו ניכר כ"כ. ועוד שלא יחשדו את הנכנס שגם הוא בא לגנוב, וכן משמע בפירוש תלמיד הרשב"ש שכתב של בית ר"ג נכנס ושקלו בין אצבעותיו להראות כי לשקול שקלים נכנס ולא יחשדוהו.

שלפני הרמב"ם היתה גירסא אחרת בדברי הירושלמי כאן, אבל רבינו הגר"א גרס כהגירסא לפנינו, ולעולם לא היו ג' קופות גדולות אלא רק ג' קטנות שבהם היו תורמים את השקלים שהיו בלשכה, וכן מבואר ברש"י ותוס' בקידושין [נ"ד א'], ולעולם בכל פעם שהיו תורמים לא היו בלשכה אלא את מה שתורמו מהפעם הקודמת, שבני א"י היו שולחים שקליהם עד ר"ח ניסן ובני בבל עד העצרת ובני חו"ל עד החג, כי המשנה כאן היא כשיטת ר"מ הסובר שתורמים על העתיד לגבות ולכן היו יכולים לתרום את תרומת הלשכה בניסן גם בשביל בני בבל וחו"ל, אף ששקליהם הגיעו רק אח"כ, ומה שאמר ר' חזקיה בריש מכילתין שהיו מכריזים לבני חו"ל כבר מתחילת החורף הוא לדעת ר' יוסי שאין תורמים על העתיד לגבות ולכן בשביל שהתרומה תיתרם בשביל כולם בניסן היו צריכים להכריז אצל בני חו"ל כבר בתחילת החורף.

והכיסוי של הקטבלאות לפי זה היה כדי שהשקלים שיבואו אחרי מועד זה לא יתערבו עם שיירי הלשכה שנתותרו מהפעם הקודמת, שהשקלים החדשים הולכים לקרבנות ציבור, ואילו שיירי הלשכה יש להם יעוד אחר [עי' להלן פ"ד ה"ב]. וע"ע בשקל הקדש [ס"ק פ"ד].

וברש"ס [לעיל ב' ב'] כתב, שמילוי הקופות הקטנות הוא מצוה דאורייתא של תרומת הלשכה, ותמה על הרמב"ם במנין המצות שהשמיטה. ועי' בשקל הקדש [פ"ב ה"ה בביאור ההלכה ד"ה תורמין] אם דוקא כהן כשר לתרום את הלשכה או אפילו זר.

דף ט'

... תני מדברין היו עמו משעה שהוא נכנס עד שעה שהוא יוצא וימלא פומיה מוי אמר ר' תנחומא מפני הברכה ...